

Stængelmøllenes udbredelse i Danmark (Lepidoptera, Ochsenheimeriidae)

OLE KARSHOLT

Karsholt, O.: Distribution of Stem Moths in Denmark (Lepidoptera, Ochsenheimeriidae). Ent. Meddr 51: 93-96. Copenhagen, Denmark 1984. ISSN 0013-8851.

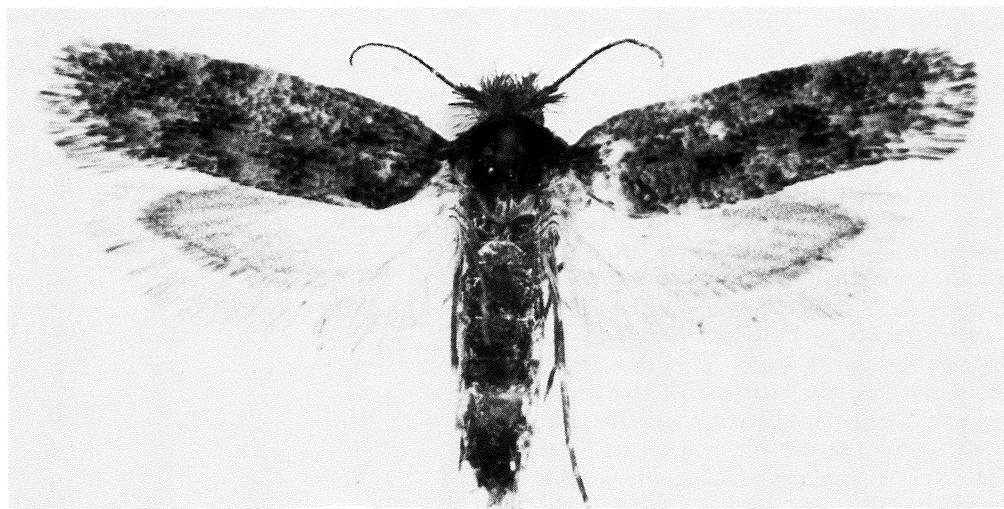
A survey of the distribution of Stem Moths (*Ochsenheimeria*) occurring in Denmark is given, based on specimens examined by the author. Distribution maps are presented for the four species. Until recently all have been sparsely represented in collections, but according to present knowledge only *O. taurella* is a rare species here. Records from literature are given in the text, and the occasional occurrence of *O. vacculella* and *taurella* as pest species is discussed.

O. Karsholt, Zoologisk Museum, Universitetsparken 15, DK-2100 København Ø.

Stængelmøllene er en lille familie af sommerfugle med kun én slægt, *Ochsenheimeria*. Der kendes fire arter i Nordeuropa, og disse er alle fundet i Danmark. Arterne har tidligere været meget sammenblandede i både den danske og udenlandske litteratur. Dette skyldes især, at de som regel kun fanges sjældent og enkeltvis, samt den omstændighed, at nogle arter udviser betydelige forskelle mellem kønnene, mens han og hun hos andre er næsten ens.

ne og dels at placere flere navne i synonymi til de fire nedenfor omtalte arter. Disse forskelle er nærmere beskrevet af Karsholt & Nielsen (i trykken), og heri omtales også den specielle indsamlingsteknik for Ochsenheimeriidae. Hensigten med denne artikel er at redegøre for de specielle forhold vedrørende *Ochsenheimeria* arterne i Danmark, som er fremkommet ved udarbejdelsen af ovennævnte artikel.

I den første danske sommerfuglefortegnel-



I de senere år har ikke mindst danske lepidopterologer fanget flere *Ochsenheimeria*-arter i antal, hvorved det har været muligt dels at påpege sikre kendetegn mellem arter-

Fig. 1. *Ochsenheimeria vacculella* FR. 13 mm.

se (Haas, 1874-75) omtales kun én art, *taurella* Den. & Schiff. De eksemplarer, Haas nævner, omfatter dog også *mediopectinellus* Hw. I tillægget til Haas' liste omtaler Hedemann (1894) også kun *taurella*: »To Exempl. paa Murene af et Hus ved Ringedal, Juli 1893«. Disse har desværre ikke kunnet findes og kontrolbestemmes. Larsen (1916) opfører foruden *taurella* for første gang *vacculella* FR. I tillægget (1927) tilføjes yderligere 2 arter, *bisontella* Zell. og *birdella* Curt. Alle de i tillægget nævnte eksemplarer tilhører dog sidstnævnte art.

Desuden omtaler Larsen (1927) under *vacculella* atter »2 stkr. Ringedal Bornholm (Gudmann)«. Han henviser ikke til eksemplarerne fra samme lokalitet, som han anførte under *taurella* (1916: 138), hvad han gør for eksemplaret fra Maribo (1927: 68). På Zoologisk Museum i København findes to eksemplarer af *vacculella* etiketteret »Ringedal, 7-1895, Gudmann« i C. S. Larsens håndskrift. Jeg mener imidlertid ikke, at disse eksemplarer er de samme, som Hedemann (1894) omtalte som fundet i 1893. Derimod er det overvejende sandsynligt, at de befandt sig i et materiale, som C. S. Larsen anvendte under udarbejdelsen af sit tillæg (1927), og som han regnede med stammede fra Ringedal på Bornholm, juli 1895, men som vi i dag må anse som fejletiketteret (sml. Karsholt & Larsen, under udarbejdelse), og disse dyr kan derfor ikke anvendes til faunistiske arbejder.

Bemærkninger til de enkelte arter

O. vacculella Fischer von Röslerstamm, 1842. Fig. 1-2. Undersøgte danske eksemplarer: 62 ♂♂, 72 ♀♀ samt 76 stk., som ikke kønsbestemtes. Arten synes at have bredt sig i Danmark i dette århundrede. Det ældste sikre eksemplar er fra NEZ: Grib Skov ved Fredensborg, 1915 (B. G. Rye leg.). Nu er *vacculella* den almindeligste *Ochsenheimeria*-art i Danmark. Specielt i distrikterne F, LFM og SZ kan den optræde i stort antal. Den synes at være mere fåtallig i de nordlige og vestlige distrikter, og den er som omtalt ovenfor ikke med sikkerhed fundet på Bornholm. Møllene sidder ofte på hvide vægge eller søger ind i lader og udhuse, hvor de opholder sig til langt hen på efteråret, og døde eksemplarer kan desuden stadig findes næste

forår. Arten er et alvorligt skadedyr på hvede i Sovjetunionen og i USA, hvortil den er indslæbt og først blev fundet i 1964. (Davis, 1975). Herhjemme er der i 1983 indberettet skader på Rajgræs (*Lolium*) ved Odense (P. Esbjerg, personlig meddelelse).

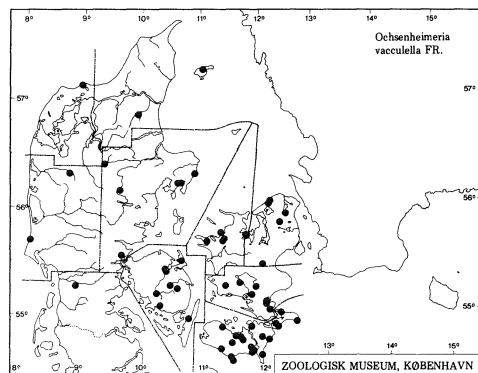


Fig. 2. Danske findesteder for *Ochsenheimeria vacculella* FR.

O. urella Fischer von Röslerstamm, 1842 (*bisontella* Lienig & Zeller, 1846). Fig. 3. Undersøgt 93 ♂♂, 14 ♀♀ fra Danmark. Arten blev først konstateret i Danmark i 1972 i NEJ: Hammer Bakker (E. Traugott-Olsen leg.) og er nu fundet på fire lokaliteter i NEJ, samt i WJ ved Vind (P. L. Holst leg.) og NEZ: Teglstrup Hegn (K. Schnack leg.). Efter at udbredelseskortene var trykt, har jeg set 5 stk. *urella* fra NEZ: Kongelunden, 8.viii.1983 (K. Schnack leg.). Den er knyttet til tørre steder med Hundegræs (*Dactylis glomerata*) og andre græsser og kan findes ved først på eftermiddagen at stryge med nettet i disse. Det er vanskeligt at

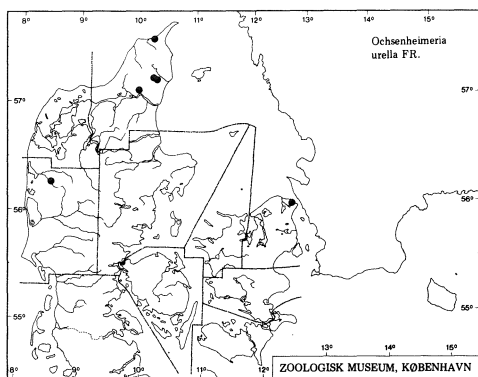


Fig. 3. Danske findesteder for *Ochsenheimeria urella* FR.

afgøre, om arten er indvandret til Danmark for nylig, eller om den blot har været overset. Et eksemplar fra 1929 fra NEJ: Allerup Bakker, hvor de fleste danske *urella* er fanget, tilhører *mediopectinellus* Hw.

O. mediopectinellus (Haworth, 1828) (*birdella* Curtis, 1831). Fig. 4. Undersøgt 32 ♂♂, 15 ♀♀ fra Danmark. Først fundet på F: Ølstedgård før 1875 (V. Strøm leg.). Arten er fundet spredt i alle distrikter med undtagelse af Bornholm. Den synes dog at være hyppigst mod vest og syd, hvilket er i overensstemmelse med artens samlede udbredelse. De fleste fund er enkeltfund, men arten

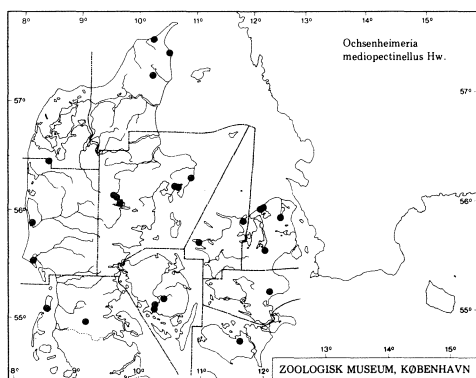


Fig. 4. Danske findsteder for *Ochseneimeria mediopectinellus* Hw.

er dog enkelte gange fanget i lidt større antal. Biotoperne er såvel tørre, græsklædte bakker som tørre partier af strandenge.

O. taurella (Denis & Schiffermüller, 1775). Fig. 5. Undersøgt 3 ♂♂ fra Danmark, alle fra LFM: Nykøbing, 18.viii.1873, leg. E. Benzon; Maribo ex la. 13.vii.1912, Tjørn (?), leg. H. P. S. Sønderup; Hannenov, 28.vii.1948, leg. J. Lundqvist. Oplysningen om, at eksemplaret fra Maribo muligvis er klækket fra Tjørn, skyldes utvivlsomt en fejl. Arten lever i stænglen af Rug (*Secale*) og måske andre græsser (Gallus, 1865).

På trods af, at der kun kendes tre danske eksemplarer af *taurella*, har den ry af at være et skadedyr. Rostrup (1907) skriver om Stængelmøllet eller hvidaksmøllet: »Om Foraaret tager de atter fat paa deres Ødelægelsesværk, idet de vandrer fra den ene Plante til den anden. Dette Foraarsangreb giver sig tydeligere til Kende end Efteraarsan-

grebet og er ofte iagttaget her i Landet«. Den omstændighed, at de danske fund af *taurella* er af ældre dato, og at arten i vore omgivelser synes at være blevet sjældnere betyder, at det ikke er helt usandsynligt, at det virkelig var *taurella*, der optrådte som skadedyr i Danmark i forrige århundrede. Rostrup (1907) skriver videre: »I de senere Aar synes dette Angreb at være blevet mindre almindeligt, . . .«. Om denne tilbagegang skyldes klimaændring eller ændrede dyrkningsformer, er uvist. De ovennævnte tre danske *taurella* er alle fundet af samlere, og der er ikke bevaret ét eneste eksemplar, der kan dokumentere, at det virkelig var larven af

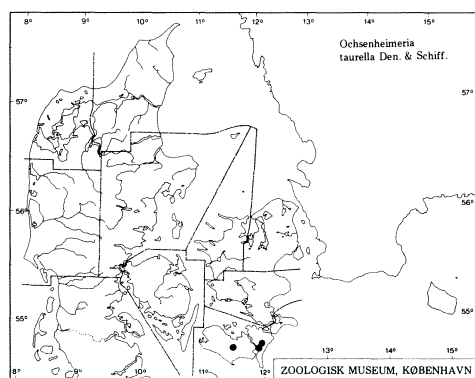


Fig. 5. Danske findsteder for *Ochseneimeria taurella* Den. & Schiff.

taurella, som Sofie Rostrup ofte iagttog (dette er venligst undersøgt af prof. Jørgen Jørgensen).

Som nævnt ovenfor har bestemmelsen af vore *Ochseneimeria* arter tidligere voldt så store problemer, at vi i dag ikke kan forlade os på oplysninger i litteraturen, der ikke kan verificeres ved belægseksemplarer. Dette er mig derfor en kærkommen lejlighed til at opfordre alle entomologer, der publicerer deres fund eller iagttagelser, til at sørge for at gemme dokumentationsmateriale og medvirke til, at dette bliver opbevaret for eftertiden – helst i en offentlig tilgængelig samling.

Udarbejdelsen af denne artikel har kun været mulig, fordi en række danske lepidopterologer med sædvanlig velvilje har stillet deres materiale til rådighed. Det er derfor med fornøjelse, at jeg takker: E. M. Andersen, Mesinge; O. Buhl, Odense; K. Greger, København; H. Hendriksen, Allerød;

P. L. Holst, Mariager; H. K. Jensen, Hyllinge; K. Jensen, Mørkøv; B. Jørgensen, Fåborg; G. Jørgensen, Sorø; J. Lundqvist, Hillerød; G. Pallesen, Beder; E. Palm, Føllenslev; E. Rald, København; U. Seneca, Kalundborg; K. Schnack, København; og P. Skou, Svendborg. Endvidere ønsker jeg at takke P. Esbjerg, Institut for Plantepatologi, Lyngby; J. Jørgensen, Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole, København; N. P. Kristensen, Zoologisk Museum, København; E. S. Nielsen, CSIRO, Canberra, Australien og Eivind Palm, Føllenslev for oplysninger og anden hjælp i forbindelse med dette arbejde.

Litteratur

- Davis, D. R., 1975: Review of *Ochsenheimeriidae* and the introduction of the Cereal Stem Moth *Ochsenheimeria vacculella* into the United States (Lepidoptera: Tineoidea). – *Smithson. Contr. Zool.* 192: i-iii, 1-20.
- Gallus, [?], 1865: Zur Naturgeschichte der *Ochsenheimeria taurella* Wien. *Verz., eines der Landwirthschaft schädlichen Insects.* – *Stett. ent. Ztg.* 26: 352-354.
- Hedemann, W. v., 1894: Bidrag til Fortegnelsen over de i Danmark levende Microlepidoptera. – *Ent. Meddr (1. rk.)* 4: 254-289.
- Haas, A. B., 1874-75: Fortegnelse over de i Danmark levende Lepidoptera. – *Naturhist. Tidskr.* (3. rk.) 9: 377-567; 10: 1-56.
- Karsholt, O. & Larsen, K., 1984: *Aterpia corticana* (Den. & Schiff.) og andre sommerfugle meldt fra Ringedal på Bornholm (Lepidoptera). – *Ent. Meddr* 52 (under udarbejdelse).
- Karsholt, O. & Nielsen, E. S., 1984: A taxonomic review of the Stem Moths, *Ochsenheimeria* Hübner, of Northern Europe (Lepidoptera, Ochsenheimeriidae). – *Ent. Scand.* 15 (i trykken).
- Larsen, C. S., 1916: Fortegnelse over Danmark [sic !] Microlepidoptera. – *Ent. Meddr* 17: 28-319.
- 1927: Tillæg til Fortegnelse over Danmarks Microlepidoptera. – *Ent. Meddr* 17: 7-212.
- Rostrup, S., 1907: Vort Landbrugs Skadedyr. 3. udg. xii + 283 pp., 64 figs., København.